

Ένα ερευνητικό και τεχνολογικό πρόγραμμα: Ο "Θρακικός Ηλεκτρονικός Θησαυρός" Παρουσίαση

Λουκία Δρούλια

*Ομότιμος Διευθύντρια Ερευνών στο Ινστιτούτο
Νεοελληνικών Ερευνών του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών*

Τα τρία Ινστιτούτα ιστορίας του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών συνεργάζονται με την Πολυτεχνική Σχολή του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης, το Ινστιτούτο Επεξεργασίας του Λόγου και άλλους επιστημονικούς και δημοτικούς φορείς για την επεξεργασία ενός ερευνητικού και τεχνολογικού προγράμματος με σκοπό τη δημιουργία ενός "Θρακικού Ηλεκτρονικού Θησαυρού" (ΘΗΘ). Στο Θησαυρό αυτό συγκεντρώνονται στοιχεία για την ιστορία και τον πολιτισμό -από τα προϊστορικά χρόνια ως τον 20ό αιώνα- της ελληνικής Θράκης, αλλά και της ευρύτερης περιοχής, στις περιπτώσεις που το απαιτεί η ιστορική πραγματικότητα. Συγκεντρώνονται επίσης στοιχεία για το περιβάλλον, γνωστό από την αρχαιότητα για την πυκνή του βλάστηση, τα δάση και τα υδροχαρή είδη στις παραποτάμιες περιοχές. Η Θράκη διακρίνεται ακόμα και σήμερα για τα φυσικά της οικοσυστήματα, την πλούσια χλωρίδα και πανίδα για τις οποίες καταβάλλονται σύντομες προσπάθειες να προστατευθούν και να διατηρηθούν. Στο Θησαυρό καταχωρούνται ακόμα πληροφορίες για τις τουριστικές δυνατότητες της περιοχής, όλα αυτά στο πλαίσιο της προσπάθειας για την πολιτιστική προβολή και την αναπτυξιακή πορεία της Θράκης που βρίσκεται, όπως όλοι γνωρίζουμε, για πολλούς λόγους στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος και των συζητήσεών μας, σχεδόν σε καθημερινή βάση. Ο Θησαυρός που συγκροτείται προβλέπεται να είναι διαθέσιμος σε τρεις μορφές: 1. Βάση δεδομένων ανοικτού ορίζοντα που θα βρίσκεται στην Πολυτεχνική Σχολή του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου στη Ξάνθη, 2. μια συνεκτική μορφή διαθέσιμη μέσω διεθνών δικτύων (Διαδίκτυο) και 3. έναν ειδικό τίτλο CD, σε ελληνική και αγγλική γλώσσα, με θέμα τη Θράκη που περιλαμβάνει επίσης προτεινόμενες διαδρομές και προορίζεται για εκπαιδευτική και τουριστική χρήση.

Ο μορφωτικός κύκλος που εγκαινιάζεται σήμερα, με αφετηρία την παρουσίαση του ερευνητικού αυτού προγράμματος¹, στοχεύει να προσφέρει στους ακροατές μια ιστορικοπολιτισμική σκιαγράφιση και μια γεωγραφική περιδιάβαση του συγκεκριμένου χώρου, μέσα από την πλούσια βιβλιογραφία που ήδη υπάρχει, αλλά και μέσα από τις πιο πρόσφατες έρευνες που διεξάγονται στον τομέα αυτό. Ωστόσο, θα πρέπει να έχουμε υπόψη μας ότι οι ομιλίες του κύκλου δεν πρόκειται να δώσουν όλες τις απαντήσεις, ούτε όλες τις λεπτομέρειες σχετικά με το θέμα. Περισσότερο θα επικεντρωθούν στα προβλήματα που προκύπτουν, θα επισημάνουν τα κενά που υπάρχουν και θα εκθέσουν τον τρόπο με τον οποίο καταβάλλεται προσπάθεια να αντιμετωπιστούν όλα αυτά τα ζητήματα, αναδεικνύοντας τις πηγές από όπου αντλούνται τα σχετικά στοιχεία.

Σπεύδω να αναφέρω ότι πολύ γρήγορα μετά τη Συνθήκη της Λωζάννης (1923) που όριζε τελεσίδικα τα σύνορα της ελληνικής Θράκης άρχισαν να συστηματοποιούνται και να καταγράφονται οι μελέτες που αφορούσαν στο θρακικό χώρο, με την έκδοση ειδικών επιστημονικών περιοδικών, κυρίως από Θρακικές Εταιρίες ή Θρακικούς Συλλόγους και τη σύνταξη θρακικών βιβλιογραφιών, πάλι από θρακιώτες και θρακιώτισσες των οποίων οι ιδιαίτερες πατρίδες είχαν παραμείνει εκτός της ελληνικής επικράτειας Έγινε τότε προσπάθεια να επισημανθούν και να καταγραφούν οι μελέτες που αφορούσαν στη δυσπρόσιτη αυτή επαρχία της οθωμανικής αυτοκρατορίας, οι οποίες απέρρεαν κυρίως από τις εργασίες των ξένων επιστημονικών αποστολών στα τέλη του 19ου αι. και από τη σωστική δραστηριότητα των ποικίλων φιλεκπαιδευτικών Συλλόγων που είχαν ιδρυθεί στην περιοχή και στην Κωνσταντινούπολη. Από τη δεκαετία του '80 παρατηρούμε ένα αυξημένο ενδιαφέρον για τα θρακικά θέματα και από τη δεκαετία του '90 μια πολύ πιο τονισμένη ενασχόληση με στόχο να συστηματοποιηθούν οι έρευνες για τη Θράκη, ιδιαίτερα με τις εργασίες και τα ερευνητικά προγράμματα που αναλήφθηκαν από διάφορους επιστημονικούς φορείς, όπως το Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου του Αίμου, την Ακαδημία Αθηνών, το Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης και τώρα το Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών. Θα πρέπει αμέσως να αναφερθεί εδώ ότι το Ινστιτούτο Ελληνικής και Ρωμαϊκής Αρχαιότητας του ΕΙΕ είχε ήδη επιλέξει, από την ίδρυσή του το 1979, ως ένα από τα αντικείμενα της

1. Το Πρόγραμμα παρουσιάζεται αναλυτικότερα στο Γ' Θρακολογικό Συνέδριο (Κομοτηνή, 27 - 30 Μαΐου 1998), βλ. Πρακτικά (υπό εκτύπωση).

ερευνητικής του δραστηριότητας τη μελέτη της ιστορίας του θρακικού χώρου κατά τις περιόδους της προϊστορίας και της ελληνικής και ρωμαϊκής αρχαιότητας· σε συνεργασία μάλιστα με την αρμόδια αρχαιολογική Εφορεία προετοιμάζει το "Σύνταγμα" των ελληνικών και λατινικών επιγραφών που βρέθηκαν στη Δυτική Θράκη.

Όμως, η Θράκη στη μακρινά της πορεία, παρόλες τις ειδικές μελέτες που έχουν γίνει γι' αυτήν, παραμένει εν πολλοίς "άγνωστη" στο ευρύτερο κοινό, καθώς ως χώρος και ως ιστορική οντότητα ποικίλλει και μεταλλάσσεται στη διαδρομή του χρόνου, ώσπου ο τελικός καθορισμός των συνόρων ανάμεσα στις χώρες στις οποίες κατανεμήθηκαν στις αρχές του 20ού αιώνα "θρακικά εδάφη" να σταθεροποιήσει τα πολλαπλά γεωγραφικά της περιγράμματα. Σήμερα, φυσικά, όλοι γνωρίζουμε τι εννοούμε όταν λέμε Θράκη, δηλαδή ελληνική Θράκη. Λιγότεροι, όμως, γνωρίζουμε τα πολυσύνθετα γνωρίσματα και προβλήματα αυτής της περιοχής, η οποία αποτέλεσε και αποτελεί ένα σημαντικό σταυροδρόμι ανάμεσα στην Ασία και την Ευρώπη. Ένα σταυροδρόμι όπου συναντήθηκαν διαφορετικοί πολιτισμοί, όπου συγκρούστηκαν, αλλά και αλληλοεπηρεάστηκαν, εθνοπολιτισμικές ομάδες, αλλά και ιδέες, θρησκείες, παραδόσεις και έθιμα, που οδήγησαν στη σημερινή "πολυπολιτισμική", θα την λέγαμε, πραγματικότητα. Μια πραγματικότητα πλούσια σε έκφραση, όπου έχουν συγχωνευτεί γεγονότα και μνήμες, μύθοι και αλήθειες και όπου ο ερευνητής χρειάζεται να ανατρέξει ψηλαφητά, παραμερίζοντας τους επάλληλους πέπλους του χρόνου, για να καταλάβει και να ερμηνεύσει όσα έχουν πια αφομοιωθεί και παγιωθεί. Θα έλεγα στο σημείο αυτό πως δεν πρέπει να είναι τυχαίο ότι οι κορυφαίοι λαογράφοι, καθηγητές Στίλπων Κυριακίδης και Γεώργιος Μέγας, κατάγονταν από τη Θράκη. Ασφαλώς η περιρρέουσα ατμόσφαιρα με τις αρχαίες καταβολές της και τα φορτισμένα από την παράδοση καθημερινά βιώματα τους οδήγησαν στις αναζητήσεις τους.

Ένα από τα προβλήματα που απασχολούν έντονα τους μελετητές της Θράκης είναι ο ακριβής γεωγραφικός της προσδιορισμός, αφού ποικίλλει ανάλογα με τις εκάστοτε ιστορικές συνθήκες, δημιουργώντας ορισμένες δυσκολίες στην ενιαία αντιμετώπιση του χώρου. Άλλωστε και οι απόψεις των ιστορικών δεν συμφωνούν πάντοτε: άλλοι αποκαλούν Θράκη τη χώρα που αποκαλούσαν οι αρχαίοι Έλληνες Θράκη, όταν αποίκησαν την περιοχή και άλλοι, δέχονται ως Θράκη το σύνολο των περιοχών που κατοικούνταν από θρακικά ή συγγενικά τους φύλα. Συνήθως ως Θράκη αναφέρεται σήμερα η περιοχή της Ανατολικής Ευρώπης που έχει όρια τον Αίμο, τον ποταμό Νέστο,

το Αιγαίο πέλαγος, τη θάλασσα του Μαρμαρά και τη Μαύρη θάλασσα. Πάντως, είναι γνωστό ότι το θέμα της Θράκης ως ιστορικής ή γεωγραφικής ενότητας, τότε και αν είχε γεωγραφική ή εθνολογική σημασία, έχει αποτελέσει από παλαιά αντικείμενο πολλαπλών επιστημονικών συζητήσεων, με συνέπεια να διαμορφωθεί σε ειδικό ιστορικό κλάδο η θρακολογία. Τα θεωρητικά και τεκμηριωτικά προβλήματα που απασχολούν τη θρακολογία παρουσιάζει αναλυτικά στο εισαγωγικό της κείμενο με τίτλο "Η αρχαία Θράκη ως ιστορική ενότητα" στον συλλογικό τόμο "Θράκη" που εξέδωσε η Γενική Γραμματεία της Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης, Αθήνα 1994, η καθηγήτρια του Παν/μίου Θεσσαλονίκης κ. Βασιλική Παπούλια. Όπως σημειώνει η κ. Παπούλια, "ο προβληματισμός αλλάζει, ανάλογα με το ποιά ιστορική ενότητα θεωρεί κανείς κάθε φορά ως τον κυριώτερο φορέα της ιστορικής εξέλιξης. Αν δεχθούμε τις τάξεις ως τον πραγματικό φορέα αυτής της εξέλιξης, τότε αυτή αποτελεί κυρίως έκφραση των σχέσεων παραγωγής μιας εποχής με βασική έννοια το είδος της παρεχομένης εργασίας· εάν αντίθετα θεωρήσουμε τα έθνη ως τον κύριο φορέα της ιστορικής εξέλιξης, τότε η πολιτική ιστορία βρίσκεται περισσότερο στο κέντρο του ενδιαφέροντος, ενώ οι οικονομικές σχέσεις αποτελούν μια πλευρά της ιστορίας ενός λαού· ή αν πάλι δεχθούμε τους πολιτισμούς ως "νοητό πεδίο έρευνας", τότε η ιστορία θα είναι κυρίως μια μορφολογία πολιτισμών· εάν βρισκόμαστε τέλος μπροστά σε χαμηλότερο επίπεδο πολιτικής οργάνωσης, εκείνου των φύλων, τότε μπορούν οι πράξεις των αρχηγών, των ηρώων, να είναι η ιστορία αυτής της κοινότητας". Τις δυσκολίες αυτές αντικατοπτρίζει σε πολλές περιπτώσεις και ο ΘΗΘ, όπου για να συστηματοποιηθεί η καταγραφή των υπαρχόντων τεκμηρίων, ήταν απαραίτητο να εξευρεθεί ένας κοινός τρόπος μελέτης και τεκμηρίωσης της μακραίωνης ιστορίας του θρακικού χώρου και των κατοίκων του.

Η ερευνητική ομάδα του ΕΙΕ² που απαρτίζεται από αρχαιολόγους και ιστορικούς όλων των περιόδων (προϊστορία, κλασική, ελληνική και ρωμαί-

2. Στην ερευνητική ομάδα του ΕΙΕ συνεργάζονται οι ακόλουθοι ερευνητές: (για την περίοδο της προϊστορίας) Ιω. Ασλάνης, διευθυντής ερευνών ΚΕΡΑ, Σμαράγδα Αρβανιτίδη, αρχαιολόγος δ.φ.: (για την περίοδο της ελληνικής και ρωμαϊκής αρχαιότητας) Λουίζα Λουκοπούλου, διευθύντρια ερευνών ΚΕΡΑ, Μαρία-Γαβριέλλα Παρισάκη, εντεταλμένη ερευνήτρια ΚΕΡΑ και Αντιγόνη Ζουρντζή, δόκιμος ερευνήτρια ΚΕΡΑ: (για τη βυζαντινή περίοδο), Τηλέμαχος Λουγγής, διευθυντής ερευνών ΚΒΕ, Κρίτων Χρυσοχοϊδης, διευθυντής ερευνών ΚΒΕ, Σταματία Κορτζή, υποψήφιος διδάκτωρ βυζαντινής αρχαιολογίας, Βασίλειος Σιαμέτης, υποψήφιος διδάκτωρ βυζαντινής αρχαιολογίας: (για την οθωμανική και

κή αρχαιότητα, βυζαντινή περίοδος, οθωμανική περίοδος, νεότεροι χρόνοι) επέλεξε την αναλυτική γεωγραφική προσέγγιση, δηλαδή τη συγκέντρωση και κατάταξη των δεδομένων με γνώμονα τις τοπωνυμικές "θέσεις" ή οικιστικές μονάδες. Η μέθοδος αυτή θεωρήθηκε ότι αποτελεί τον απαραίτητο κοινό παρονομαστή για τη διαχρονική προσέγγιση, καθότι η οργάνωση του οικισμένου χώρου διαφέρει ριζικά από τη μια ιστορική περίοδο στην άλλη: αν στην προϊστορία οι οικισμοί εμφανίζονται διάσπαρτοι, στην αρχαιότητα ο χώρος αρχίζει να οργανώνεται σε δίκτυα αποικιών και ανεξαρτήτων πόλεων, ενώ αργότερα ο θρακικός χώρος αποτελεί τμήμα ευρύτερων διοικητικών διαιρέσεων στα πλαίσια των διαδοχικών αυτοκρατοριών, που σχηματίστηκαν. Τέλος η σύσταση μιας ισχυρής πρωτεύουσας μέσα στα όριά του, καθιστούν τη Θράκη κέντρο δύο αυτοκρατοριών, της Βυζαντινής και της Οθωμανικής, για περίπου δύο χιλιετίδες, με όσες συνέπειες συνεπάγεται αυτή η πραγματικότητα.

Κύρια μέριμνα της ερευνητικής ομάδας υπήρξε η διαμόρφωση ενός προγράμματος υποδομής της ειδικής Β. Δ. ανοικτού ορίζοντα, ικανού να καλύψει όλες τις απαιτήσεις καταγραφής και χρησιμοποίησης του πολύπλευρου και πολυδιάστατου ιστορικού υλικού. Η μέθοδος που επιλέχτηκε ανταποκρίνεται στις ανάγκες αυτές και επιτρέπει την άρτια επιστημονική καταχώριση των δεδομένων και μετά το πέρας της πρώτης τριετίας, ώστε να συνεχισθεί το έργο περιλαμβάνοντας πλήθος άλλων πληροφοριών που θα συμβάλλουν στην όσο το δυνατόν ολοκλήρωση του ΘΗΘ. Με τον τρόπο αυτό ο Θησαυρός θα αποτυπώνει τις μέχρι τούδε γνώσεις, αλλά και θα απηχεί τις εξελίξεις και τα διαρκή ερευνητικά αποτελέσματα σχετικά με την περιοχή.

Προκειμένου να συγκροτήσει τη Β.Δ. με κριτήρια την αναλυτική γεωγραφική διάταξη του τεκμηριωτικού υλικού, η ερευνητική ομάδα κατάρτισε μια γενική φόρμα εισαγωγής για κάθε θέση - οικιστική μονάδα της ελληνικής κυρίως Θράκης που έχει επιλεγεί για την κάθε ιστορική περίοδο. Η φόρμα αυτή διαρθρώνεται σε 15 θεματικά πεδία ικανά να περιλάβουν το σύνολο των

νεότερη περίοδο) Ευαγγελία Μπαλτά, κύρια ερευνήτρια ΚΝΕ, Παρασκευάς Κονόρτας, αν. καθ. Ιονίου Παν/μίου, Γιώργος Τόλιας, κύριος ερευνητής ΚΝΕ, Μιχ. Κοκκολάκης, λέκτωρ Παν/μίου Αθηνών, Ιόλη Βιγγοπούλου, επιστ. συνεργάτρια ΚΝΕ, Κλεοπάτρα Παπουτσή υποψήφιος διδάκτωρ. Έχει επίσης συνεργαστεί η Ευτυχία Λιάτα, κύρια ερευνήτρια ΚΝΕ, για το θέμα των εκκλησιαστικών χάρτινων νομισμάτων του 19ου αι. Η κ. Βάσω Αντωνίου έχει αναλάβει την ψηφιοποίηση του υλικού και τη μεταβίβασή του στη Β.Δ. στη Ξάνθη. Η όλη εργασία συντονίζεται από την υπογράφοσα.

ιστορικών και πολιτισμικών πληροφοριών για κάθε τοπωνυμικό λήμμα. Για τις επιλεγμένες θέσεις η τεκμηριωτική επεξεργασία, όπου φυσικά το επιτρέπουν οι διαθέσιμες πηγές και τα βοηθήματα θα γίνει όσο το δυνατόν πιό εξαντλητική.

Το κάθε επιλεγμένο τοπωνυμικό λήμμα καταχωρείται με την παραδεδομένη ονομασία του που ακολουθείται επίσης από τις παράλληλες ονομασίες. Ιδιαίτερη βαρύτητα δίνεται στην τεκμηρίωση κάθε λήμματος (πεδίο 1). Συγκεντρώνονται και καταχωρούνται οι γραπτές πηγές, τα τεκμήρια και οι προφορικές μαρτυρίες που αναφέρονται στο συγκεκριμένο τοπωνύμιο και ακολουθεί γενική και ειδική βιβλιογραφία καθώς και οι σχετικοί χάρτες ή τα σχεδιογράμματα όπου, φυσικά, υπάρχουν.

Στό πεδίο (2) της ιστορικής γεωγραφίας και δημογραφίας δίνονται στοιχεία για τη θέση, το οικιστικό πλέγμα, τις επικοινωνίες και τις δημογραφικές πληροφορίες. Ακολουθούν οι πληροφορίες για τα ιστορικά γεγονότα με τη χρονολογική τους ακολουθία, τα στοιχεία για τις εθνικές, τις κοινωνικές και τις οικονομικές ομάδες της συγκεκριμένης τοποθεσίας. Καταγράφονται στοιχεία για το πολίτευμα και τους πολιτικούς, δικαστικούς και οικονομικούς θεσμούς, όπως και για το στρατό και την άμυνα εν γένει. Συγκεντρώνονται οι πληροφορίες για την πρωτογενή, τη δευτερογενή και την τριτογενή οικονομία, για τις λατρείες και τις θρησκείες, όσες απαντώνται στην κάθε περιοχή, το Δίκαιο, τη Γλώσσα, την Παιδεία και Εκπαίδευση, τις Τέχνες και τα Γράμματα.

Συγχρόνως έχουν καταρτισθεί φόρμες για επτά ειδικά αρχεία όπου καταχωρούνται αναλυτικά τα δεδομένα: 1. Αρχείο βιβλιογραφικών δεδομένων, 2. Αρχείο φιλολογικών δεδομένων, 3. Αρχείο εικονογραφικών δεδομένων, 4. Αρχείο αρχειακών τεκμηρίων, 5. Αρχείο επιγραφικών μαρτυριών, 6. Προσωπογραφικό αρχείο, 7. Αρχείο περιηγητικών μαρτυριών.

Τα Αρχεία αυτά τροφοδοτούν τη γενική φόρμα εισαγωγής, αλλά λειτουργούν και ανεξάρτητα. Εκτός από το αρχείο των αναλυτικών γεωγραφικών δελτίων και από τα παραπάνω ειδικά αρχεία, η Β.Δ. προβλέπεται να περιέχει και μελέτες, που θα αποδίδουν συνθετικά τη φυσιογνωμία ευρύτερων περιοχών (γεωγραφικών, διοικητικών, εκκλησιαστικών κ.ά.).

Η ερευνητική εργασία για τον εμπλουτισμό του ΘΗΘ δεν περιορίζεται μόνο στην απλή αποτύπωση του τεκμηριωτικού υλικού. Έχει ταυτόχρονα προσπαθήσει να συγκεντρώσει και να συστηματοποιήσει τις ήδη γνωστές πηγές, να εντοπίσει νέες και να καλύψει με συνθετικές εργασίες σοβαρά κενά

για τη γνώση της ιστορίας του θρακικού χώρου. Πολλές από τις εργασίες, αναζήτηση σε δυσπρόσιτες πηγές, συνθετικές μελέτες, ευρετηριάσεις και χαρτογραφήσεις, όπως λ.χ. χάρτες με τις διαδοχικές διοικητικές και εκκλησιαστικές διαιρέσεις, χάρτες με τα σχολεία, ελληνικά ή βουλγαρικά που ιδρύθηκαν μετά την Βουλγαρική εξουσία κλπ., για τις οποίες θα γίνει αναλυτικότερα λόγος σε άλλες ομιλίες, θεωρούνται ουσιαστικές καινοτομίες. Σημαντική καινοτομία αποτελεί η ειδική έρευνα για την αποτύπωση της εξέλιξης του οικιστικού πλέγματος του συνόλου θρακικού χώρου και γενικότερα όλων των γεωγραφικών τοπωνυμίων της ιστορικής Θράκης που διεξάγεται για πρώτη φορά. Υπολογίζεται ότι θα συγκεντρωθούν περίπου 3.000 τοπωνύμια τα οποία ανταποκρίνονται σε όλους τους οικισμούς και τις διοικητικές οντότητες της Θράκης κατά διάφορες εποχές, με τις παράλληλες ονομασίες τους (αρχαίες, βυζαντινές, νεότερες, βουλγάρικες, τουρκικές). Στον ΘΗΘ θα ενταχθούν περί τα 300 λήμματα.

Παράλληλα, η ερευνητική ομάδα του ΕΙΕ προετοιμάζει το υλικό για τον ειδικό τίτλο CD περί Θράκης. Έχει συνθέσει κείμενα 160 δακτυλογραφημένων σελίδων και έχει επιλέξει τις αντίστοιχες 300 εικόνες. Το CD θα περιλαμβάνει εκτός από τα κείμενα των 56 επιλεγμένων θέσεων, 28 μικρά ή μεγαλύτερα συνθετικά ή διευκρινιστικά ιστορικά κείμενα και αναλυτικό Χρονολόγιο που θα του προσδώσουν ειδικότερο εκπαιδευτικό ενδιαφέρον. Θα περιλαμβάνει επίσης πέντε προτάσεις πολιτιστικών οδοιπορικών για τους ξένους επισκέπτες του τόπου, κείμενα για τα φυσικά οικοσυστήματα της Θράκης και τις αναγκαίες τουριστικές πληροφορίες για τον επισκέπτη. Με το πλούσιο τεκμηριωμένο πληροφοριακό και εικονογραφικό υλικό που θα περιέχει πιστεύεται ότι θα αποτελέσει τίτλο αναφοράς για την περιοχή, αξιόπιστο διδακτικό εγχειρίδιο και χρήσιμο τουριστικό οδηγό.

Τέλος, στον κύκλο των μορφωτικών διαλέξεων, εκτός από τα μέλη της ερευνητικής ομάδας του ΕΙΕ με τους εξωτερικούς τους συνεργάτες, που θα γνωρίσετε στα επόμενα σεμινάρια, έχουν κληθεί να μας μιλήσουν ο συνεργάτης του ΘΗΘ κ. Χρήστος Πάντζογλου, του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου, για τα σημαντικά φυσικά οικοσυστήματα της Θράκης και η λαογράφος - εθνολόγος κ. Μιράντα Τερζοπούλου, του Κέντρου Έρευνας της Ελληνικής Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών που αν και δεν ανήκει στην ομάδα μας, πιστεύουμε ότι θα κλείσει όμορφα τον κύκλο, αναφερόμενη στην "Τραγουδισμένη μνήμη" των ιστορικών γεγονότων που άφησαν βαθιά τα ίχνη τους στη συνείδηση του θρακικού λαού.

